

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФІНАНСОВОГО ШАХРАЙСТВА

Шахрайство як соціально-кримінальне явище має, окрім комплексу інших причин, глибокі моральні корені [1, с. 3]. Серед соціально-психологічних чинників фінансового шахрайства важливе місце посідають культурологічні фактори, які в більшій мірі впливають на формування морально-етичних принципів, ідей, ціннісних орієнтацій особи. Обман, у тому числі його кримінально-протиправні прояви, з'явився із появою суспільства та є невід'ємним атрибутом людського існування. З появою приватної власності, торгівлі та ринкових відносин шахрайські прийоми обману отримали новий розвиток.

Фінансове шахрайство — теоретична конструкція, кримінологічна категорія, що об'єднує ненасильницькі корисливі посягання на фінанси держави, суб'єктів господарювання та громадян. Американські дослідники С. Альбрехт, Дж. Вепш та Т. Уільямс відмічають зовнішні та внутрішні складові шахрайства. Визнаючи тисячі різних способів шахрайства, вони вказують на обов'язковість трьох його основних елементів, називаючи їх «трикутником шахрайства»: 1) тиск фінансових обставин; 2) можливість вчинити та деякий час приховувати акт шахрайства; 3) здатність виправдати цю дію. Порівнюючи шахрайство з пожежею (для пожежі також потрібні три елементи: кисень, палаюча речовина, відповідна температура), автори зазначають, що шахрайство має соціально-психологічну природу [2, с. 34].

Низький рівень правової культури населення має велике значення у детермінації фінансового шахрайства. Споживча ідеологія, культ матеріальних речей та багатства фактично призводять до деградації моральних цінностей, розповсюдженню соціально-психологічної установки на задоволення потреб будь-якою ціною, в тому числі за рахунок скоєння злочинів. Соціальна аномія тісно пов'язана із правовим нігілізмом населення, який проявляється у зневазі до законів або у свідомому порушенні нормативних приписів. Правові норми в уяві частини членів суспільства втрачають авторитет, адже їх приписи не дозволяють їм задовольнити свої потреби.

Ідеологічна криза відображається на зростанні фінансового шахрайства та інших корисливих злочинів. Шахрайство, розкрадання грошових коштів, ухилення від сплати податків та інші корисливі правопорушення фактично стали практикою задоволення потреб частини суспільства та не завжди отримують негативну оцінку населення. На психологічному рівні формується образ людини, що живе виключно

для задоволення власних матеріальних потреб, що має суттєвий вплив, особливо на неповнолітніх та молодь.

Великий вплив на формування морально-культурних цінностей особи мають засоби масової інформації (ЗМІ), Інтернет, друкована література, відеопродукція. Пріоритетом у роботі багатьох ЗМІ є комерційний успіх. Тому вибір матеріалів для продажу обумовлений пошуком найбільш рентабельної інформації. Популяризація культу паживи, кримінальна тематика розважальних та документальних програм, скандальні журналістські розслідування тощо стали головною тематикою на телебаченні. Як вказує Д. О. Теліова, «в пресі і на телебаченні широко висвітлюються великі розкрадання бюджетних коштів, незаконний продаж державного та муніципального майна за заниженими цінами, діяльність різного роду «фінансових пірамід», обговорюються нові та перспективні схеми шахрайського обману. Шахрайство починає сприйматися населенням як елітарний вид злочинності, в якому можна проявити свої розумові та артистичні здібності» [3, с. 142].

Актуальною також є проблема романтизації злочинності, що нерідко проявляється як «героїзація і канонізація кримінальних авторитетів» [4, с. 202]. Як зазначає В. М. Дрьомін, «кримінальна проблематика, що стала однією з найбільш поширених тем в різних сферах творчої діяльності, є культурологічною основою інституалізації злочинності» [5, с. 352].

На нашу думку, серед об'єктів культури та мистецтва особливий вплив на особистість має продукція кіноіндустрії. Демонстрація способів вчинення злочинів, приховання слідів й захисту від переслідування стають прикладом до втілення їх у реальному житті. Не вдаючись до глибокого аналізу змісту художніх фільмів, звернемося до авторитетного рейтингу IMDb (Internet Movie Database), який формується й постійно оновлюється за рахунок онлайн-голосування кіноглядачів та складається із 250 кінокартин. Серед усього списку найкращих фільмів до жанрів кримінал (crime), трилер (thriller), бойовик (action), детектив (mystery), воєнний (war), фільм жахів (horror), головною сюжетною лінією яких є насильство та інші злочини, відносяться майже дві третини фільмів (147 з 250 станом на 1 липня 2015 р.) [6]. Серед фільмів інших жанрів частка таких, у яких має місце демонстрація насильства та/або інших проявів кримінальної поведінки, становить майже 100 %. Це підтверджує спрямованість комерційної пропозиції та попит аудиторії на кіноринку.

Отже, в детермінації фінансового шахрайства важливе місце посідають культурологічні фактори, які фактично становлять ціннісну орієнтацію та психологічну основу злочинної діяльності.

Список використаних джерел

1. Стрижов Е. Ю. Нравственно-психологические детерминанты мошенничества: автореф. дис. ... докт. психол. наук: спец. 19.00.06 — юридическая психология / Стрижов Евгений Юрьевич. — Москва, 2011. — 49 с.
2. Альбрехт С., Верни Г., Уильямс Т. Мошенничество. Луч света на темные стороны бизнеса / Перев. с англ. — СПб: Питер, 1995. — 400 с.
3. Теплова Д. О. Криминологическая характеристика и предупреждение организованного мошенничества: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Теплова Дарья Олеговна. — Москва, 2014. — 248 с.
4. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08 / Кальман Олександр Григорович; Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. — Харків, 2007. — 430 с.
5. Дрёмин В. Н. Преступность как социальная практика: институциональная теория криминализации общества: [монография] / В. Н. Дрёмин. — О.: Юридическая литература, 2009. — 616 с.
6. IMDb Charts Top 250 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imdb.com/chart/top>

ГАРКУША Ю. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, аспірант

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ В МЕХАНІЗМІ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ВИКОРИСТАННЯМ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

На сьогоднішній день всі традиційні засоби комунікації втратили свою актуальність. Так, останнім часом соціальні мережі займають одне з домінуючих місць у житті людей, адже крім отримання будь-якої інформації соціальні мережі все більше привертають увагу можливістю спілкуватися. За останні кілька років роль соціальних мереж різко збільшилася. Декілька років тому в соціальних мережах були зареєстровані лише одиниці, а в даний час важко знайти людину, яка б про них не чула, та не мала «власної сторінки».

Соціальна мережа — це одна з найбільш відвідуваних сайтів в Інтернеті ХХІ-го століття. Соціальні сайти стали надзвичайно популярні в усьому світі, адже кількість соціальних мереж і онлайн — користувачів росте безперервно кожен день. Користувачі багатьох соціальних мереж обчислюються вже мільйонами і щодня реєструються кілька десятків нових користувачів [1]. Наприклад, в Україні найбільш найпопулярніша соціальна мережа — це «VKontakte», а в усьому світі — «Facebook».